

Mälestusteheideid Mustjala kandi pillimeestest

Ps. Siin on sulle lugeda üks järele, mis kirjutas juba ammu olen pidanud plaani panna ühtteist kirja oma valla pillimeestest, kultuurielust üldse. Ega see nii kerge olegi, pole enam kelleltki küsida. Tuleb oma mälule tugineda ja kirjutada, mis on meeles.

Käisin hiljuti oma kodukandi kalmistul Mustjalas. Käin seal ikka, kui tervis lubab, pean seda oma pühaks kohuseks. Seal puhkavad minu isa, ema, õde, teisi lähedasi omakseid ja palju häid sõpru.

Kalmistul ringi liikudes köitis pilku suur hauakivi, võib öelda, et monument, mida varem seal ei olnud. Seadsin sammud sinnapoole, et selgust saada. Ja sain ka. See on püstitatud Variku perekonnale, seega Vanakubja külas Kuidu talus kunagi elanud inimeste mälestuseks. Täna on nad kõik juba manalasse varisenud. Ilmselt paigutati siis, kui viimane, see oli Hans, 88-aastaselt igaveseks ära läks. Tema poeg Matti Varik on tuntud skulptor ja tütar Tiiu tuntud laulja, üks nemed siis selle tegid. Tahvil on kunagiste perevanemate ja kuue poja nimed, ka nende sünni- ja surmaajad ning -kohad.

Kirjutasin märkmikku kõik andmed sealt plaadilt suruainas. Hiljem neid sirvides leidsin, et lapsed on teinud tõesti tänuväärse töö, jäädvustades sel moel selle suure ja tubli perekonna mälestuse. Aga on ju Matti vist ka ainuke nende pere nime edasiviija. Minu teada teistel vendadel, ehkki neid oli kuus, poegi ei olnud.

Tundsin sellest perekonnast kõiki, vanemaid poisse vähem, nooremaid rohkem. Nagu kirjutasin, on tegemist Kuidu talu perega. Sai seal koos nooremate poistega küll ja küll käidud. Suvel toimusid seal kiige all sageli lõbusad ja rahvarohked tantsuõhtud, kus pillimeesteks olid just Variku poisid.

Kogu seda minevikku taas mõttes läbi elades lähed ka ise ajas tagasi, saad nooremaks. Ja nõnda siis oligi, et just Variku poistele mõeldes saigi küpseks mõte kirjutada nendest ja teistest meie valla tublidest pilli- ja laulumestest, et mälestus neist edasi elaks.

Varikud olid suure jõuka talu perepojad, tugevad ja töökad, pillimängu ja laulu harrastavad noormehed. Ei toimunud ühtki pidu, kus nad kaasa ei löönud, olgu see siis orkestris, kooris või näidendis. Kellelt nad selle muusikaaluse ja energia said, ei tea. Aga see oli selline kaasasündinud anne, mida iseõppimise teel täiendati, sest kohalikke muusikakoole ju sel ajal ei olnud. Seal peres oli nii, et nooremad õppisid vanematelt vendadelt. Palju neil pille oli, ei tea, aga orel, õigemini harmoonikum, oli küll, üks seal need esimesed nõksud selgeks saadi. Mäletan, et võidupühal, 23. juunil toimusid Sõoru rannas alati suured pidustused, kus kostis nende laul ja pillimäng.

Vendadest paistis eriti silma Voldemar, kes oli otse sündinud muusikamees, igale pillile löi ta hääled sisse. Tahtsid või mitte, aga tema lood kohe sundisid sind tantsule minema. Voldemari onu Taavi Varik, kel oli Tallinnas võrtsikilude soolamise vabrik, kinkis talle suure, 120 basiga akordioni. Pillid, criti suured, olid sel ajal väga kallid. Tavalisel talupoisil, nagu Volli, oli seda võimatu osta. Aga juhust tuli appi. Eks onu teadis poisi võimeid ja nii saigi temast üle valla pillimees. Või nagu siis öeldi, üle küla poiss ja üle rinna pill. Teda kutsutigi Pilli-Volliks. Tütarlastele ta meeldis, kõik olid vaimustatud, kui ta mängis või kedagi tantsima kutsus. Tantsupeolt neidude noppimisega polnud tal kunagi raskusi, kõik olid saadaval, nagu ta ise naljatades ütles. Tuli ainult kõige meeldivam välja valida, temaga paar tantsu teha, sõnad kõrva sosistada ja ühine kojumine oli kindel. Tuli vaid leida sõber, kes tantsuks mõne loo pilli mängiks. Et tal tüdrukute juures nii hea minek oli, seda nägin ise, kui suvel koos ehal käisime. Ükski aidauks ega lakaluuk ei jäänud suletuks.

Nagu veel mäletan, jõudis ta oma akordionimänguga nii kaugele, et käis isegi Tallinnas mingitel võistlustel ja sai seal teise koha. Esimeseks oli tulnud keegi muusikakooli õpetaja. See oli ühe Mustjala talupoisi, ühe iseõppija jaoks küllaltki suur saavutus.

Peab ütleva, et temast jätkus igale poole. Näiteks peeti siis vallas künnivõistlused, muidugi hobuste ja sahaga. Ja kes tuli võitjaks? Muidugi Volli Varik. Teiseks jäi Peetri Hans Selgese. Nii et pilli ja tää olid seal mehed ühtselt

Mälestusteheideid Mustjala kandi pillimeestest

2.

Siis saabus aeg, mil Volli pani pilli kasti, sest tal tuli minna Eesti kaitseväge aega teenima. See oli 1940. a. varakevad. Kuulsin pärast ta naabritelt, et oli läinud lauluga: "Nüüd pean aastateks lahkuma sinust, läen võitlema kodumaa eest, et kord tagasi tulles saaks minust saare neiu eest väarikas mees!" Vaevalt ta isegi teadis, kelle või mille eest võitlema läheb, sest olid ju siis juba Eestis punasõdurid, ehkki Eesti riik veel püsis. Kuid minema pidi. Teenistus-kohaks sai Tartu, väeosa nime ei mäleta enam. Ka seal tuli talle abiks tema muusikaalsus, varsti pärast lühikest riviõppust saadeti ta orkestrisse. Ta oskas puhuda ka puhkpille, sest omal ajal oli neil Mustjala alevis ka puhkpilliorkester, milles Volli agaralt kaasa mängis. Vennale kirjutas koju, et on eluga väga rahul, pilli saab mängida rohkem kui kodus ja neid on igasuguseid. Ka seda oli maininud, et tuleb vist varsti oma akordioni järele. Seda aga alles siis, kui lastakse ja kui on endale Tartus kindla sõbranna leidnud, kelle juurde võib pilli jätta. Kasarmusse ei tahtnud viia, seal pole üksnes enda oma, ikkagi kallis kingitus ja väärt pill. Mõte sai hiljem siiski teoks, ta käis kodus ja viis pilli kaasa. Oli öelnud, et kõik on korras, koht igati sobiv, nii pillile kui ka endale vabal ajal. Kõik oli kena ja oleks ka edasi olnud, kui poleks alanud sõda, mis kõigele kriipsu peale tõmbas. Orkestrimehed läksid koos väeosaga rindele ja otse lahingusse, nagu ta ise pärast kõiki neid läbielamisi rääkis. Pilli oli jätnud sõbranna juurde, kes oli lubanud seda kui silmaterat hoida ja teda ennast tagasi oodata.

Kõik oleks kombes, oleks nii olnud, aga polnud. Lahingud olnud verised, kaotused suured, langenuid ja haavatuid palju. Volli kukkus sakslaste kätte vangiks, nii et sai sedagi elu natuke tunda. Seal vabanenud, seadis sammud kohe tuttavasse kohta Tartus, sinna, kus teda pidi ootama tütarlaps koos pilliga. Aga võta näpust - ei olnud enam kumbagi! Korteri elanud võõrad inimesed, kes öelnud, et nad ei tea tüdrukust midagi. Keegi siiski oskas öelda, et ta olevat ühe Saksa ohvitseriga ringi käinud, ju ta siis sellega kaasa läks. Tühja tüdrukust, suurem kahju oli muidugi pillist.

1942. a. suvel võis Volli juba kodualevi vahel ringi liikumas näha. Oli alguses kahvatu ja kõhn, tervis polnud korras, kuid paranes ja kosus peagi. Leidis ka kusagilt lõõtspilli ja tants käis Kuidu kiige all jälle edasi. Need rasked ajad, mis oli läbi elanud, polnud teda muutnud, oli ikka endiselt lõbus ja huumorimeelne. Siis tulid Saksa mobilisatsioonid. Esimesest pääses, oli laevaartellis tööl, nagu paljud teised. Tal oli sealgi tihti lõõts kaasas. Aga kuidas siis teisiti - hulk noormehi koos, ümbruskonnas ohtrasti noorikuid, kes tantsida tahtsid. Viimati nägin teda 1944. a. aprillis alevi vahel koos venna Kaljuga. Istusid hobusevankril, ütlesid, et lähivad Lümandasse. Volli leidnud seal pruudi, sellise, keda juba kaua otsinud. See kutsunud sinna, olevat võimalus pääseda vabasse maailma. Oleks ka mind kaasa kutsunud, kuid asi polnud veel päris kindel. Lahkumine, viimane tugev käepigistus. "Peatse kohtumiseni!" See hetk on mul hästi meeles. Kes võis siis arvata, et seda ei juhtu enam kunagi.

Pärast kuulsin, et tal oli õnnestunud sealt väikese grupiga purjepaadiga üle minna. Olid olnud seitse ööpäeva merel, kuid kohale jõudnud, esialgu Gotlandile. Oli abiellunud sama neiuga, kellega koos läksid. Nende tütar oli käinud mõned aastad tagasi Kuressaares, mänginud veel kohvik Veski hoovil akordioni. Mina ei juhtunud teda nägema, kuulsin teistelt. Nii et tütar on läinud isasse. Palju aastaid, ka viimased, oli Volli elanud Torontos, ka seal pillile truuks jäänud ja eestlaste kultuurielule kaasa aidanud. Koos vendade Kaljo ja Arnoldiga, keda saatuse käsi samuti sinna suunas, leidnud seal ka viimse puhkepaiga. Paar aastat tagasi rääkis sellest mulle mees, kes ise seal elab ja neid hästi tundis.

Mõni sõna veel Hansust, tolle Matti ja Tiiu isast. Ta ei olnud küll nii kuulus pillimees, aga oma lõbuks mängis küll. Oli ärimees. Leisis oli kauplus ja Võhmal harukauplus, kus müüjaks vend Richard. Mäletan seda Leisi kauplust sellest ajast, kui olin veel poisike. Käisime isaga Triigi sadamasse pulli viimas. Kodukandis oli ülesostjaid küll, kuid need, samuti kui praegu, lõikasid vahelt liiga palju oma tasku. Seal aga maksti rohkem raha kohe peo peale, oli vaid oma vaev

Mälestusteheideid Mustjala kandi pillimeestest

3.

Tagasi Leisi jõudes ütles isa, et nüüd lähme Variku poodi, ma ostan sulle pulli "sabaraha" eest sonimütsi. Nii ka tegi. See kahekorruseline maja on praegu seal alles.

Hansu pillimängust suurt ei tea, oli ta ju minust palju vanem. Aga Tiiut, hilisemat tuntud lauljat, mäletan tüdruku-tirtsuna, kui käisime Leisi poes tema isa juures mulle sonimütsi ostmas.

Viimati käisin Varikute kodus Kuidul 1944. a. sügisel. Õues oli vana perenaine Reet, silmad nutused. Küsisin, et mis on juhtunud, kas poegadest kurbi sõnumeid. Seda ei olnud, kuid kurvaks tegi see, et paar päeva tagasi õösel olid kodumaa kuulsad "vabastajad" punaväelased neil kolm aita tühjaks teinud. Viinud kaasa toidukraami, mis seal oli, samuti poiste riided. Neid oli tõesti palju, ikkagi kuue poisi omad. Neist oli emal kõige rohkem kahju. Kas küll keegi neist enam tagasi tuleb, aga kui tuleb, mis neile siis selga anda? Aga ükski neist ei tulnud koju tagasi, nii et see mure jäi emal ära.

Selle kandi pillimeestest rääkides ei saa mööda minna Varikute naabruses elanud Miiliaugu Tiimist, kes oli kõva lõõtspillimees. Ja ka Ranna talu peremehest Jaanist. Temal oli torupill, mida mängis hästi. Nagu rahvasuust kuulsin, oli käinud isegi Tallinnas laulupeol mängimas. Tuntuks sai ta seetõttu, et tol ajal oli torupille Saaremaal väga vähe.

Jätame nüüd Mustjala valla keskuse pillimehed sinna paika ja lähme jutuga Võhma poole. Seal oli üks talu nimega Kitu, perekonnanimi oli neil Põld. Ka seal olid kõik lapsed, kolm poega ja üks tütar, pillimehed. Neil oli igasuguseid pille ja sageli sai kuulda mahedat muusikat nende esituses. Seda just siis, kui olid veel noored ja elasid kodus. Neil oli, nagu nüüd kutsutakse, pereorkester. Et minu ema pärines seal perest, siis oli mul sageli asja seal käia ja võimalus kuulda nende ilusaid laule ja pillilugusid. Mõnes tuntumas laulus lõin ka ise kaasa. Nad soovitasid mul proovida mõnd pilli mängima õppida, kuid minust ei saanud asja. Olin vist alles liiga noor ja puudus püsivus, mida hiljem olen kahtsenud. Hilisemal ajal juhtus nende koos-musitseerimist harva, sest elu paiskas lapsed kodüst laiali. Neist vanim, Heimar, elas kodus, keegi pidi ju sinna jääma, elu edasi viima. Ta käis koolimajas tantsupidudel pilli mängimas, samuti kiige all ja pulmades. Oli küla suurim muusikamees ja seejuures täiskarsklane, pole oma elu jooksul tilkagi alkoholi suu sisse võtnud. Nagu mainisin, oli meie sugulane, seega ka minu kodus perepidudel ja talgutel alati pillimeheks. Ajab veel praegu naerma: istus laua taga, tiris lõõtsa nii pikaks kui andis ja muudkui mängis... Polkale järgnes valss ja veel kõike muud, mis rahvas soovis, ka Mustjala pulmarong. Vahepeal kastis suud taarikapast, mis oli tema jaoks laual. Aga mitte õllekapast. Kes seda esimest korda nägi, imestas, teised olid juba harjunud. Võib-olla oli ta täiskarsklane sellepärast, et oli nooruses tugev sportlane, kaua aega isegi Saare-Lääne jooksumeister lühimaajooksus. Koos venna Hansuga käisid mängimas Kaarma maalinnal maanoorte päeva pidustustel. Kunagi rääkis ta mulle loo, mis siinkohal sobib kirja panna. Nad olid vennaga mõlemad mobiliseeritud punaarmeesse, käisid läbi kogu raske sõjatee. Lahingutega Saaremaale jõudes olid üle pika aja kokku saanud just Kaarmal. Heimar küsinud vennalt, kas too mäletab veel, kui nad käisid siin mängimas, ühel akordion, teisel bajaan. Nüüd olid teised pillid - ühel kahur (Hans oli kahurimeeskonnas sihturiks), teisel automaat. Vennas vastanud, et mäletab küll, siis toonud nende pillid lusti ja rõõmu, nüüd külvavad surma. Olid korraks kaelustanud ja läinud kumbki oma teed.

Akordion või õigemini selle kast sai Heimarile kunagi edaspidi kas just elupäästjaks, aga suurte pahanduste ärahoidjaks küll. Nimelt töötas ta pärast sõjaväest vabanemist valla maksuagendina. Teadagi oli tegemist rahadega, need tuli vallas kokku korjata ja linna toimetada. Aga tol ajal oli see küllaltki riskantne ja isegi ohtlik, sest metsavahelisel teel võis varitseda nende aastate Saaremaa metsade kõige suurem hirm ja röövel Ilp, kellel polnud midagi püha ja kes rõõmustanuks väga sellise saagi üle. Sõita tuli jalgrattaga. Pealegi oli Ilpi viimasel ajal nähtud ja kohatud just Lussu metsades, kust ka temal tuli läbi sõita. Olid nad ju küll ühe küla mehed, aga vaevalt seda arvestatakse. Mõttes, kuidas toimida, ja välja mõtles! Pani raha pillikasti, selle lukku, kasti pakiraamile ja alustas sõitu. Endal kõhe tunne südame all. Ja näe, juhtuski

Mälestusteheideid Mustjala kandi pillimeestest

4.

Sõitnud Lussu metsavahi majast pisut edasi, kerkinud äkki otse kui maa alt teele ette ei keegi muu kui Ilp. Pikk mees, automaat rinnal, granaadid vöö vahel. Tõstnud käe, andes sellega märku peatumiseks. Heimar tegi seda, kuid silme eest jooksid läbi lahingud elu ja surma peale Velikije Lukis, Sörves, Kuramaal, ja kas nüüd siis tõesti lõpp lihtsalt timuka käe läbi. Kaitsta pole end millegagi. Ilp tuli ligemale, tervitas viisakalt ja küsis: "Näe, oma küla pois, kuhu sõit läheb?" Ise lõi käega pillikastile, et küllap lähed kusagile mängima. Rääkis edasi ja see vähe rahustas. Heimar ütles, et läheb jah kusagile Pähkla kanti mängima, öelnud isegi selle koha nime. Ilp mõelnud veidi ja öelnud, et tore oleks sinu pillimängu üle hulga aja kuulata küll, aga siin pole selleks sobiv koht. Öelnud veel: "Hoiä oma suu rohkem söögi jaoks, minust ei ühtki sõna. Nii on sulle endale kasulik." Soovis siis head pidu ja kadus metsa. Heimar hüppas rattale, väntas nii kiiresti kui jõudis linna poole. Juhtus see, mida ei uskunud - pääses eluga. Linna jõudis õigel ajal, sellest aga, mis teel juhtus, ei rääkinud sõnagi. Imestati, miks ta tõi raha pillikastis, kuid Heimar vastanud, et polnud muud paremat käepärast.

Eelpool mainitud vennad-pillimehed on kõik nüüd juba manalamehed. Viimane, noorim, varises möödunud sügisel. Öde Luise, kes kodus olles orkestris kaasa löi, on nüüd välismaal, temast rohkem ei tea. Heimaril on neli poega, osa neist on ka pillimehed. Kahte olen ise kuulnud mängimas ja nad tegid seda päris hästi.

Eks pillimehi oli Võhmal teisigi. Võiks mainida veel Viki Villemit ja Kuidu Ludvigut, kelle kätes lõõts lausa üürgas. Ludvig oli lühikest kasvu, aga pillile pani sellised tuurid peale, et kuula ja imesta. Käisime koos koolis, õppimine ei läinud tal kuidagi, ütles, et teda huvitab pill rohkem. Näi oli ta sageli koolis, kui oli laste pidu, pilliga kohal. Mõnikord sai õpetajate käest ka tõrelemist, sest paljud lood, mida mängis ja ise kaasa laulis, ei olnud lastele kohased. Kus too mees nüüd on, ei tea.

Pille ja mängijaid leidis üle terve valla. Väikeses Tuu külas metsade keskel oli Paka talu, kus oli ilus suur viledega orel. Peremees Sassa mängis sellel kui tõeline virtuoos. Peres oli palju noori ja nende suures elutoas korraldati sageli tantsuõhtuid. Istus ise pilli taha ja laskis sõrmedel väledalt üle klahvide libiseda. Ka lõõtspill ei olnud talle võõras. Tema poeg Bärni ei jäänud isast maha vaata, et kippus ettegi, oli sealkandis populaarsemaid pulmapillimehi. Hiljem, kodust kaugel, jäi tema pilliks akordion. Kas ta praegu veel mängib, ei ole kuulnud, olevat tervisega midagi korrast ära ja üks ka vanadus teeb oma töö. Nii need kenad mehed üksteise järel ära langevad. Selle pere kohta kehtib küll vanasõna: **ega käbi kuku** kannust kaugele.

Sama võib öelda ka kunagise Rapi metsavahi Albert Varvase ja tema poja Uno kohta. Olid mõlemad tublid muusikamehed. Elades samuti metsade rüpes, kostis nende pillimäng ja laul võidu linnulauluga. Uno oli ka hea teatri-tegelane, mängis palju ja kaua Saaremaa Rahvateatris. Saab öelda: oli ja mängis, aga ei enam. Nüüdseks on mõlemad manalamehed. Raske haiguse karm käsi viis parajas meheas Uno kalmistu kõrgete puude alla puhkama.

Minu koduküla Paatsa unustamatust lõõtsamehest Kooli Ludvigust on minu eelmistes lugudes üsna palju juttu olnud. Siinkohal ei saa aga mainimata jätta tema venda Loubertit, kellega koos meisterdasid keelpille, häälestasid neid ja mängisid koos nii kodus kui ka väljas tantsuõhtutel. Kui nad kahekesi toas mängisid, ei jäänud isa Aadu pealtvaatajaks-kuulajaks, vaid istus klaveri taha ja pereorkester oligi koos. Kuhu nende klaver lõpuks jäi, ei tea. Võimalik, et mõni hakkajam mees tegi sellest endale ilusa tööriistakasti, tühjendades enne muidugi sisemuse. Midagi selletaolist olevat juhtunud ühe viledega oreliga. Mees visanud viled välja ja saanud endale ilusa suure toidukapi. Eks ole igasuguseid!

Paatsa küla meeste Kuuse Annese ja Metsa Mihkli orelist ja nende mängust olen samuti varem kirjutanud. Nad andsid külaelule palju elevust juurde. Isegi Mihkli ühe käega poeg Eduard, kes poisikeseeas tamme otsast nii õnnetult kukkus, et käsi amputeerida tuli, mängis võrdlemisi hästi. Raske oli teha vahet, kas mängija oli kahe või ühe käega. Lood olid nii toredad, südamligid. Ise ta armastas öelda, et ühe käega jääb ikka koraalist puudu.

Mälestusteheideid Mustjala kandi pillimeestest

5.

Meie naaberkülas Küdemas olid maa soolaks ja seltsielu edasivijateks Hugo Heinmets ja ta abikaasa Olga. Hugo oli seal kooliõpetaja. Mõlemad mängisid hästi akordioni. Kas oli neil klaver või orel, enam ei mäleta. Üks kindlasti oli, muidu poleks saanud lastele laulu õpetada. Olga oli rohkem kohapealne kunstiline juht, otsis näidendeid ja organiseeris nende lavaletoomist. Mängisin isegi seal kahes lühinäidendis. Kolmandana võtsime ette juba pikema, nimelt "Pisuhänna", olin seal Piibebehe osas. Ka Hugo mängis kaasa, Olga oli lavastajaks. Kogu talve tegime proove, need kestsid mõnikord hilisööni. Kõik võtsid asja südamega. Esimese etenduse pidime andma Sauveres, seal oli saali suhtes kokku lepitud. Kuulutusi aga veel välja ei saanud, tahtsime enne peaproovi ära teha. Siis aga juhtus, mida keegi ei võinud uneski näha. Peaproovile ei tulnud kaks naisosatäitjat. Ootasime mis ootasime, aga asjata. Viimaks läksime asjasse selgust saama. Ühe saime kodust kätte, see ütles kategooriliselt, et ei tule üldse enam mängima. Küsisime põhjust. Meile vastati nipsakalt, et üks kuulete sellest edaspidi. Teist daami ei olnud üldse kodus. Saatis hiljem koolimajja kirja, et tema enam kaasa ei mängi ja kõik. Siis oli selge - näitemäng on läbi kukkunud. Põhjus selgus varsti, nimelt olid mängus armuasjad. Nende lähedal töötas grupp lõhkekontori mehi, keda kutsuti "paugupoisteks". Üks nendest, kõige aktiivsem muidugi, tegeles mõlema neiuga korraga. Asi tuli ilmsiks ja meie pidime oma näidendi igaveseks maha kandma. Tehtud tööst oli kahju kõigil mängijatel, kõige rohkem vist minul. Elasin kolme kilomeetri kaugusel, kust käisin kogu talve läbi, vaatamata ilmale, proovidel. "Paugupoistel" lõppes sealne töö varsti otsa ja nad kolisid edasi. Mõlemad neid aga jäid uusi võimalusi ootama.

Kuid läheme veel tagasi selle koolimaja ja sealsete inimeste juurde. Oli seal suur klassituba, hea näitemängu korraldamiseks ja tantsuõhtute pidamiseks. Seal olid ka pillimehed, kes kunagi ei keeldunud mängimast.

Eespool oli juttu musikaalsuse pärilikkusest. Seda võib kindlalt öelda ka selle perekonna kohta. Hugo isa Eduard oli Paatsas kooliõpetaja, laulis ise ja juhendas lauluansambliit.

Hugo ja Olga tütar Tiiu mängib akordioni ja laulab ka praegu edasi. Ta on olnud alati pidudel ja koosviibimistel, kuhu teda nii tihti kutsutakse, seltskonna süda ja hing. Ka vennad Mati ja (vist) Madis on pillidele sõbrad. Nende mängu kuulsin paar aastat tagasi Kirumas Heinmetsade kokkutulekul. Tantsulood tulevad mõlemal hästi välja. Kahju, et Tiiut sellel suurel sugusel si kohtumisel polnud.

Järise on meie külast üsna kaugel. Meenub, et sinna küige alla sai nii mõnigi kord jalgratastel sõidetud. Pillimängulatti hoidis kõrgel sealne lõõtsamees Lepiku Annes, perekonnanimega Vara. Ta otse võlus külanoored oma lustakate lugudega jalga keerutama. Ka Tuius olid Vara-nimelised pillimehed, ehk on ühest sugupuust. Talvel, kui Järise järve peal kandis, ühesõnaga oli "viss", läksime üle järve jalgsi. Lõbus oli kamp noori koos, eesmärgiks minna sealsete noortega tutvust uuendama. Nad kõik olid teatud-tuntud, käisime ju koos Võhma algkoolis. Kuid siis olime alles lapsed ja elu tundus hoopis teistsugusena kui hiljem, mil tunded hakkasid rohkem esile tulema.

Sepa talu, kus oli orel ja toimusid koosviibimised tantsu ja lauluga, oli päris järve ligidal. Peres oli palju poisse, mõned neist ka musikaalsed, nii et pillimängijatest puudust polnud. Perekonnanimi oli neil Varik, olid Mustjalast. Kuidu poistega ühest sugupuust.

Nagu alguses juttu oli, tahtsin meelde tuletada ja panna paberile mälestusi endistest valla pilli- ja laulumeestest. Kui nii, siis ei saa mööda minna ka Pidulast, kus elasid pillimehed Kalju Nõulik ja Heino Alas. Esimese mängu olen kuulnud vähe, aga Heinoga oleme palju kordi koos olnud, küll talgutel, küll tantsupidudel. Ka meie külas olid tal sugulased, kelle juures käies oli alati lõõts kaasas. Ja et see pere oli minu naabruses, siis kiskus nagu nõiaväel sinna tema pillimängu kuulama ja kaasa laulma. Tolleaegseid laule võib nüüd veel väga harva raadiost kuulata, need on nagu maha kantud. Asemele on tulnud läänelikud ja

Mälestusteheideid Mustjala kandi pillimeestest

6.

Raadiomehed otse üksteise võidu teevad seda, unustades, et ka meil endil on toredaid laule ja pillilugusid.

Rannakülades Ninasel ja Tagarannas sai sageli käidud, eriti suvel. Küll üle lahe paadiga, kui oli paras purjetuul, või jalgratastega. Sel ajal oli noori palju, külad olid tihedasti asustatud. Ninasel Aadu talus olid poisid Leo ja Volli. Kumb neist paremini pilli mängis, ei tea, aga tantsule panid hoo sisse küll mõlemad. Kolmas pillimees seal kandis oli Liiva Eedu. Talle andis akordionimängus vastast otsida. Tõdesin seda ise, sest ta oli meie pulma pillimees 1955. a. suvel.

Jõudsin järjega Tagaranda, kaugel siit see Pangagi on. Üle lahe mõni kilomeeter, maanteed mööda üle kümne kõvasti. Seal sai vähe käidud, kuid pillimeestest siiski tean lõõtsamehi Peedu Kostat ja Hurtsiku Jaani. Viimane oli olnud ka pulmapillimeheks. Kalda Keeni mänginud akordioni. Paja Juss mõlemaid. Viimane elab välismaal, kuid käib sageli kodukülas ja ikka koos pilliga. Mängib siis külarahvale nii välis- kui kodumaiseid laule ja lugusid. Enamasti siiski kodumaiseid, mis rahvale rohkem meeldivad. Nimetamata ei saa jätta ka Simmu Leonidi. Ta mänginud küll rohkem iseenda ja pere lõbuks, kuid mõnikord käinud ka külapidudel. Nii et mees pilli tundis.

Olen nüüd pannud paberile mõningaid mälestusi omakandi pillimeestest, keda tundsin ja teadsin. Eks oli ka veel teisi, kõiki lihtsalt ei mäleta enam. Vald oli suur, külasid palju, igas külas oma muusikamehed. Lausa rõõm oli kahlata mälestuste salvedes, käia veel kord tuttavatel radadel. Võib-olla on mu kirjatükis ka mõningaid möödalaskmisi - nimed valesti kirjutatud või kohanimed ei klapi. Aga vanasõna ütleb ka: tegija käes juhtub mõndagi. Mälestusterõõm aga varjutab kahtluse, et vaevalt seal rannakülades enam kunagi nii õitsele lööb, kui see aastakümneid tagasi oli. Külad on enamuses tühjaks jäänud, ei kuule enam kukelaulugi, rääkimata pillilugudest ja lauludest.

(Lõpp.)

Kirja pannud Arli Heinmets